

F. C. S. Bangsbølle:

Lidt om Danmarks Stilling
før og under Verdenskrigen.

19. 11. 1929.

"Lidt om Danmarks Stilling før og under Verdenskrigen"

Foredrag i Sølieutenant-Selskabet

Tirsdag d. 19. November 1929.

af : Kaptajnløjtnant Bøgsbøll

"Lidt om Danmarks Stilling før og under Verdenskrigen."

Emnet er jo stærkt gennemtrawlet.

At jeg har ment det tilladeligt at tage det op i denne Forsamling skyldes, at jeg mener, at det i Betragtning af den forestaaende Afrustningskampagne kan være af Interesse - specielt for de yngre Officerer - at rekapitulere Spørgsmaalene fra dengang.

Danmarks fremtidige udenrigspolitiske Kurs vil efter alt at dømme være Neutralitetspolitikens. Men maa dog ikke overse den Indflydelse en Udvikling af den mellemfolkelige Organisation, Folkeforbundet, vil kunne faa.

Krigs- eller Militarforhold er Neutralitetspolitikens hele Sjæl, selv om dens Higen er Freden. Studiet af Historien og ikk mindst af Militarforholdenes Indflydelse bliver en Nødvendighed for en Neutralitetspolitiker.

Det nu foreliggende Lovforslag om Statsmarine og Vagtkøps maa bl.a. ses paa Baggrund af Krimkrigen og Verdenskrigen.

Den ved Aarskiftet 1853/54 udstedte fælles-skandinaviske Neutralitetserklæring hævdede, at de danske Farvande og Havne var aabne for saavel Krigsskibe som Transportskibe. En Undtagelse var Kristiansø.

Danmark udrustede ialt 13 Skibe (mindre), som fordeltes til Vagttjeneste i de danske Farvande.

Om Styrkens Anvendelse m.m. udtalte Marineministeren: det er ingenlunde min Mening at ville opstille nogen fysisk Magt og saelige Overgreb, tværtimod...der er kun Tale om at opstille den absolut nødvendige Politimagt, som bør være til Stede under slige Omstændigheder".

Der udstedtes en fælles-skandinavisk Instruks for Skibsheferne. I Udkastet til den havde Marineministeren foreslaaet at fremmede Orlogsskibes Forsøg paa at tilføje et dansk Koffar-diskib Molest, naar det befandt sig under dansk Orlogsskibs

Kanoner, skulde - saafremt Protest ikke toges Tilfølgge -
imødegaas med Magt.

Denne Levning fra Konvoytanken modsatte Udenrigsministeren sig. Der fastsloges den Fremgangsmaade ved Forsøg paa Opbringelse af Handelskibe paa Territoriet :ikkun ved en bestemt, skriftlig i en alvorlig, men høflig, Tone holdt kort Protest at tilkendegive den vedkommende Chef for den fremmede Orlogsmand, at han har gjort Brud paa den danske Neutralitet og Territorialhøjhed.... og derefter selvfølgelig snarest at indberette til Ministeriet.

Om Angreb paa dansk Territorium indeholdt Instruksen intet

Under den foreliggende Situation maatte det være tillokken deog vel ogsaa formaalstjenligt at give Afkald paa den principielle Hævndelse - eventuelt ved Magtanvendelse - af sine Rettigheder og Blygter. Neutralitetskrænkelsernes Indtegaelse med Magt vilde kun kunde vanskeliggøre vort Forhold til Vestmagterne, indenfor hvis Magtomraade vi dengang udelukkende laa.

Ved Bedømmelsen af denne Neutralitets-Sikringstjenestes Formaalstjenlighed i fremtidige Situationer maa man fuldt indse Betydningen af Situationernes Forskelligartethed, nemlig :

at Vestmagterne ikke ønskede at føre et alvorligt angreb denn Vej eller at udnytte dansk Territorium, men reelt kun ønskede Passage af Bølterne nærmest for at etablere en Forblokade af den finske Bugt.

at Østmagten ikke alene ikke ønskede at udnytte dansk Territorium eller at modsætte sig Vestmagternes Indpassage i Østersøen, men heller ikke i egentlig Forstand nærrede Fryg for Vestmagts-Operationen.

at Danmark ikke nu i saa udpræget Grad ligger indenfor en enkelt Magtgruppes Magtomraade.

at Krigsmateriellets Udvikling og Folkerettens Vækst stiller langt videregående Krav til en fremtidig Neutralitetssikringstjeneste selv under en tilsvarende Situation.

Søkrigsmateriellets rivende Udvikling i Retning af Vægt og Kraft og Uafhængighed af Vind og Vejr har nedsat Afstandenes Betydning til en ringe Brøkdel af, hvad den var for 80 Aar side. Blokadens Effektivitet er gjort meget problematisk ved U-baade og Luftfartøjer. Nærblokade er en Umulighed. Søminer er en alle Steder lurende Trusel. Isbrydernes Vækst har gjort Søkrigsførelse mulig hele Aaret - i alt Fald i nogen Grad - selv ud fra den finske Bugt.

Paa Folkeretsomraadet har Konventionerne af 1907 nærmere fastslaaet neutrale Magters Rettigheder og Pligter. Udviklingen er absolut gaaet i Retning af neutralitets Omraade som "militært lukket Omraade".

Vender man sig nu til Situationen umiddelbart før Verdenskrigen, finder man følgende Situationsvurdering.

Tysklands Forestilling eller Haab om at kunne holde England udenfor det kontinentale Opgør medførte, at Problemet, Krigen mod England var mangelfuldt overvejet. Tysklands Krigsplan var landmilitær. Flaadens Deltagelse var underordnet, kun Kystforsvarflaadens passive Fleet-in-being-Optreden. Indenfor Flaaden saa man ganske vist paa Krigsproblemet udfra England som Hovedmodstanderen. Nærblokadeideen sad endnu i Højsædet, omend U-baadsvaabenets Tilkomst havde fremkaldt væsentlig Tvivl om denne Forudsætnings Rigtighed.

Problemet Udnyttelsen af de danske Passagefarvande til f. Eks. at føre Operationer i Ryggen paa Nærblokadestyrken i Helgolandsbugten var nærmest ubehandlet.

Spørgsmaalets anden Side, engelske Søstridskraefters Indtrængen i Østersøen underen Krig mellem Rusland-Frankrig og Triple-Alliancen var kun i ringe Grad bleven berørt af Admiralstabens Forarbejder. Overvejelserne var resulterede i, at et saadant Foretagende vilde være lidet resultatlovene for England og derfor lidet sandsynligt. I Østersøen vilde den engelske Flaade mangle et militært Maal, der stod i rimelig Forhold til den store Indsats.

Ententens Krigsplan gik ud paa den landmilitære Opdæmning i Vest med det overvældende russiske Indbrud i Øst. Englands Flaade stod som en Borgen for alle Fejlslag ved at kunne bringe Blokadens ubrydelige Vagt til at bære paa Kontinentalgruppen.

Fra 1909 var Englands Opmarch i Nordøgen en Kendsgerning.

Problemet engelsk Flaadeoffensiv havde som bekendt givet sig til Kende i "Borkum-Projekter". Disses Gennemførlighed maatte blive meget problematisk af de samme Grunde, som førte til Nørblokadens Opgivelse, nemlig i første Række U-bødsfaren.

Ved Alliancen med Rusland var Problemet Østersøen dukket stærkt op, dels som Problemet den søvarts Forbindelse mellem England og Rusland udnyttet saavel merkantilt som smilitært, og dels som Problemet :Udnyttelsen af de russiske Troppemasser til er afgørende Stød i Ryggen paa Rusland, eventuelt gennem en Landgang paa Pommerns Kyst. Grundproblemet blev Søherredømmet over Indpassagefarvandene og i Østersøens midterste og østlige Del. Problemet vanskeliggjordes i høj Grad af, at Kejser Wilhelms Kanal gjorde det muligt for den tyske Flaade samtidig at optræde som Faktor i Nord- og Østersøen - et Forhold man i ret høj Grad overvurderede ; da Overføringen af selve Hovedstyrken krævede betydelig Tid.

Da Rusland i September 1912 og April 1914 sonderede Spørgsmaalet, om det i Tilfælde af Krig vilde kunne regne med Hjælp af den engelske Flaade, afgav England det Svar, at Spørgsmaalet Krigsoperationer i Østersøen overvejedes, men at man var kommen til det Resultat, at ihvorvel det ikke vilde være vanskeligt for den engelske Flaade at naa ind i Østersøen, vilde den dog være udsat for en betydelig Fare, da den vilde kunne indesluttet som i en Musefælde, fordi Tyskland havde Mulighed for at lægge Haand paa Danmark og spærre Udgangene gennem Bæltet. England vilde formentlig maatte begrænse sig til Operationer i Nordøgen.

Danmark havde kun ringe Føling med de 2 Lejres Militar-
kredse, specielt hvad Flaaden angik, og var derfor henvist til
egne Betragtninger.

Danmarks Vurdering af den militær-politiske Situation frem-
gaar af Udtalelser af den kommanderende Admiral, den kommande-
rende General og Udenrigsministeren omkring Aarskiftet 1912/13

Den kommanderende Admiral fremsatte bl.a. følgende Udtal-
elser : Danmark ligger indenfor Tysklands og udenfor Englands
direkte Magtomraede.

at det for Tyskland er nødvendigt at have absolut Sikkerhed
for, at Danmark ikke paa et senere Tidspunkt af Krigen vil
falde i Armene paa Modstanderen; at Tyskland derfor kun
kan respektere vor Neutralitet, naar vor Politik kan anses
for ful paalidelig, og naar vi er i Stand til eventuelt at
føre et virkningsfuldt Forsvar for at opretholde Neutrali-
teten.

at England ikke vil kunne føre Krigen ind i Østersøen, ja vel
næppe indenfor Skagen, uden Støtte i dansk Territorium, og
at vor Neutralitet derfor er helt ud uforenelig med Engl-
lands Interesser . (Her maa tilføjes, saafremt England
ønsker at føre Operationer denne Vej%)

at England - selv om det er allieret med Frankrig, hvis Flaa-
de maa anses bunden i Middelhavet - ikke kan føre Krigen
ind i Østersøen, før Tyskland er slaaet i Nordsøen, og
at Tyskland derfor, i hvert Fald under Krigens første Del,
vil være temmelig uindskrænket Herre i Østersøen og i de
danske Farvande.

Udenrigsministeriets Skrivelse af 10/2 1913 indeholdt bl.a.
følgende Udtalelser :

Den for Danmark mest prekære storpolitiske Situation ind-
træder imidlertid, naar England griber ind i Krigen, i saa
Fald utvivlsomt imod Triple-Alliancen. Den øjeblikkelige
politiske Forhold mellem England og Tyskland giver dog
ingen Anledning til at tro, at en saadan Indgriben fra

britisk Side vil blive en Nødvendighed, i ethvert Fald ikke i Krigens første Stadie.....De senere Tidens Udvikling af Tysklands Sømagt synes imidlertid med størst Sandsynlighed at ville føre til, at Krigsskuepladsen, som tidligere antoges at ville falde indenfor de danske Farvande i alle Tilfælde i begyndelsen af Krigen, nu vil blive forrykket længere mod Vest. Der er derfor heller ikke længere nogen Grund til at tro, at Udbruddet af en Krig mellem England og Tyskland skulde medføre et Kapløb mellem disse ~~STARKE~~ Stormagter for at komme først til en Besættelse af de vigtigste strategiske Punkter i det danske Monarki. Forudsætningen for denne vor relativt gunstige Stilling er imidlertid, at man fra dansk Side holder fast ved den absolut korrekte Neutralitet til begge Sider.

Danmarks paa Forhaand indtagne Standpunkt er angivet ved den kgl. Anordning af 20/12 1912 angaaende visse Bestemmelser med Hensyn til Danmarks Neutralitet i Tilfælde af Krig mellem fremmede Magter. Den baserede sig paa :

Fri Adgang for de krigsførende Magters Skibe til dansk Havn og Rhed og øvrige Søterritorium med Undtagelse af København samt visse nærmere angivne indre Farvande, hvortil Adgangen vilde være spærret med Miner eller andre Forsvarsforanstaltninger.

Det pointeredes udtrykkeligt : at i den Del af det danske Søterritorium i Kattegat, Sødet , Store Bælt og Lille-Bælt der falder ind under de naturlige Trafikveje mellem Nordsøen og Østersøen, kan kun Havne og Havneindløb henregnes til indre danske Farvande.

Den forberedte Neutralitetspolitik fastslog altsaa - som under Krimkrigen - Princippet "aabent Omraade", dog med de af 1907 Konventionerne følgende Undtagelser. Ved for Passagefarvandenens Vedkommende at pointere, at kun Havnene vilde kunne lukkes, fastslog man Passagefarvandenens Aabenhed, men forbehold sig Retten til for det egentlige Omraade , Havnene, at gaa til

"Lukket Omraade"

I Adm. Kofoed-Hansens ovennævnte Situationsvurdering finde anført, at det synes at have været overvejet at udstede Opholds bestemmelser for Passagefarvandet, og at der endog mentes tvivgende Grund derfor. Admiralen angiver ikke alene ikke at kende dem, men tager Afstand fra saadant. Umiskendeligt er det, at saadanne Forhaands-Bestemmelser maatte være meget farlige paa Grund af de uoverskuelige Forpligtigelser.

Da Sikringsstyrken indkaldtes udstedte Regeringen d. 51/7 om Aftenen følgende Forholdsordre :

" I Henhold til de af Regeringen trafte politiske Beslutninger vil Sikringsstyrkens Formaal være at varetage Statens Neutralitet i Overensstemmelse med Konventionerne og de i kgl. Anordning af 20/12 1912 fastsatte Bestemmelser.

Ved eventuelle Neutralitetskrænkelser skal - saavel maa disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige - i ethvert Tilfælde Regeringens Forholdsordre uophødeligt indhentes, og i intet Tilfælde maa der skrides til Angreb uden Regeringens Ordre, med mindre det sker som Forsvar.

Som dansk Søterritorium betragtes Farvandet udfor dansk Kyst indtil en Afstand af 3 Smil. fra Land."

Direktivet talte altsaa udelukkende om Neutralitets- og ikke et Ord om Forsvarsopgaver.

Vel vil man i de fleste Tilfælde ved umiskendelige Erobringsangreb mod vigtigere Dele af Territoriet kunne regne med Forhaandsunderretning tilstrækkelig til at udstede Forholdsordre. En fuldstændig Overraskelse kunde dog ikke anses for helt udelukket. Udnyttelsen af Modstanderens Svaghed under Opmarchen krævede derfor Forhaandsordre om automatisk Inddegaaelse med Magt. Endvidere maatte det principielt set være af største Betydning for Fordeling m.m. af Sikringsstyrkens Midler at have en umiskendelig Angivelse af Regeringens Synspunkt. Yderligere maatte en fast Optreden straks ved Krigens Udbrud være ønskelig

Med Ministeriets stiltiende Sanktion eller i alt Fald uden Kontreordre udstedte Overkommandoen d.1/8 den paakrævede Ordre Overkommando-Ordre No.2 angav som Flaadens Hovedopgave : "...den rettidige Observation og Imødegaaelse af et eventuelt fjendtligt Angreb paa København eller en Landgang i dens Nærhed."

I de første Dage af August bredte Krigsbaalets Flaamer sig med rivende Fart. Den tiltagende Sandsynlighed for Englands Indgriben tvang Tyskland til med særlig Opmærksomhed at rette Blikket mod Danmark. Den tyske Krigsplan lagde Beslag paa alle rørilige Styrker og blottede derfor Nordfronten fuldstændigt. Farligt vilde det være, om Danmark gik angrebsvist til Verks eller, om England foretog Operationer gennem de danske Passagefarvande. Forhaandsovervejelserne havde vel dømt disse Farer ureelle, men pævirket af Øjeblikkets stærke Usikkerhed og Mistillid, saa man anderledes.

Da der paa tysk Side ikke forelaa Forhaandsovervejelser om en planmessig Udnyttelse af de danske Gennemsejlingsfarvande gav de tyske Interesser sig defensivt prægede Udslag, nemlig

- a) ved diplomatisk Indvirken at søge at holde danske specielt landmilitære Foranstaltninger nede.
- b) af aføske Danmark et klart Svar angaaende Danmarks politiske Stilling. Svaret blev det bekendte : Danmark vil i intet Tilfælde slutte sig til Tysklands Modstandere.

Næppe var Krigen med England en Kendsgerning, før Tyskland saa den fordelagtigste Løsning i at faa Danmark som politisk og militært Bolværk mellem England og sin Nordfront. Tyskland indsaa Nødvendigheden af en øjeblikkelig Løsning af Spørgsmaalet

- c) Spærringen af de danske Passagifarvande.

D.5/8 om Morgenen rettede den tyske Gesandt Spørgsmaalet : Vil Danmark sperre Store Bælt effektivt med Miner mod begge krigsførende Partier." Henvendelsen Begivenheden var i nogen Grad foregribet, idet den øverstkommanderende i Østersøen ved Daggry havde udlegt en tysk Spærring i Langelandsbæltets sydlige Del. Spær-

ringen maa betragtes som en tysk minimal Foranstaltning, indtil Spørgsmaalet havde fundet sin Løsning.

Et Fingerpeg om Tysklands Interesser i de danske Gennemsejlingsfarvande havde man allerede faaet, da Gesandten i Berlin d.31/7 meddelte, at Tyskland tiltraadede Danmark at spærre sine Havne.

Danmark indvilligede - omend ikke uden store Betænklichkeiten - i at spærre Passagefarvandene.

D.5/8 udstedtes følgende Erklæring til Gesandterne : "For at hævde Neutraliteten og holde de militære Operationer borte fra de danske Farvande og Kyster og for at bevare Forbindelsen mellem de forskellige Dele af Landet, har den danske Regering besluttet at spærre danske territoriale Farvande i Sundet og Store og Lille-Bælt med Miner ."

Gennem Ritzaus Bureau udstedtes en offentlig Bekendtgørelse, men denne indeholdt ikke Udtrykket : "for at hævde Neutraliteten."

Gennem Efterretninger for Søfarende bekendtgjordes : "Der vil ved Udlægning af Miner blive spærret for den gennemgaaende Trafik paa dansk Søterritorium i Sundet, Store og Lille Bælt. Fyrene vil ikke blive tændt, og Sømærker vil blive inddraget."

D.7/8 bekendtgjordes yderligere de nærmere Grænser (55 10 til 55 21 N.Br.) for det spærrede Omraade i Store Bælt, samt at der om Døgen vilde være Passage for Handelsskibe ved Hjælp af Lods.

Den sidste Bekendtgørelse opgav altsaa for Handelsskibes Vedkommende Tanken om absolut Spærring for gennemgaaende Trafik men fastslog samtidig - omend indirekte - Lukningen for Krigsskibe.

Udtrykket "spærret med Miner" som anvendtes i den diplomatiske Bekendtgørelse, var det i den tyske Henvendelse anvendte. Udtrykket angav egentlig ikke om Farvandet var spærret eller kun var at betragte som farligt at passere paa Grund af Miners Tilstedeværelse.

At der i alt Fald ikke udadtil indtoges et klart Standpunkt

er fuldt forstaaeligt. Man stod jo overfor at skulle føle sig frem til Spørringspolitikens gennemførlige og foraaletjenligst Form. Det gjaalt om at undgaa den fra Tyskland opdukkede Trusel om dansk Territoriums Inddragning i Krigsførelsen.

Uvilkendeligt er det, at Tysklands Henvendelse gjorde en Anvendelse af Danmarks Militærmidler som Støtte for Politiken nødvendigt.

Medens der udadtil kunde indtages et svævende Standpunkt blev Spørgsmaalets anden Side, hvilket Standpunkt der skulde tages indadtil overfor Militærmyndighederne med Hensyn til Spørringsforanstaltningernes Opretholdelse m.m.. Det oprindelige Direktiv indeholdt jo intet om dette Spørgsmaal.

I de offentliggjorte Kilder har jeg intet fundet om, at Regeringen har udstedt et ændret eller udvidet Direktiv. At der under en eller anden Form er udstedt et maa synes sikkert, thi Problemet kunde jo ikke staa aabent.

Muligt er det, at Regeringen atter har fulgt Vejen at give sin stiltiende Sanktion. Det maa i alt Fald synes ganske utænkeligt, at Regeringen ikke har været indforstaaet med det d.7/8 til Chefen for Store Bælts Eskadren udstedte Direktiv, der lød "...Deres Optraeden til Sikringen af Neutraliteten og ved Forsvaret af Spørringerne skal være fuldkommen upartisk overfor de krigsførende Magter. Saafremt Spørringen trues af Angreb, skal De saavidt muligt i Tide søge Forbindelse ved Parlater og meddele, at De har Ordre til at modsætte Dem eventuelle Angreb paa Spørringerne. Fordring om at fjerne Spørringerne afslaas. Saafremt Angreb foretages skal De imødegaa det med de til Raadighed staaende Midler ..."

Der er altsaa mærkeligt nok ikke Tale om den ellers anvendte Fremgangsmaade at indberette og indhente Forholdsordre, men der er en uvilkendelig Ordre til at anvende Magt, altsaa samme Ordre som ved alvorligt Angreb paa Danmarks Suveranitet (dansk Omraade).

En anden Angivelse af Regeringens Synspunkt har man i en Skrivelse af 4/5 1916 vedrørende krigsførende Magters Luftfartøjers Overflyvning af dansk Territorium. Der fastsættes her tilsvarende Forbuds-Bestemmelser som dem der gælder for Krigsfartøjer, og det hedder"som det er forment fremmede Magter Krigsfartøjer at besøge (indre Farvande, lukket Farvand samt spærrede Farvande).."

Da dette Standpunkt er indtaget saa meget senere, da Situationen og dermed Sparringspolitikken havde næret at afklare sig, kan det egentlig ikke anvendes ved en Vurdering af Standpunktet i August, men kun som en Kendsgerning vedrørende Sparringspolitikens resulterende Form.

Foruden de 2 nævnte Direktiver tilgik der efterhaanden Flaaden forskellige Direktiver for Opførelsen overfor Neutralitetskrænkelser.

I Overkommando-Ordre af 19/8 1918 - der henviser til Skrivelse af 25/8 1915, indeholdtes de samlede. Det hed heri :

Magtanvendelse saa kun finde Sted, naar det sker som Forsvar eller i Henhold til særlig Ordre,

Som Undtagelser herfra - altsaa hjemlende automatisk Magt anvendelse efter forudgaaende Protest - nævnte følgende Tilfælde af "væsentlige" Neutralitetskrænkelser:

- a) Angreb paa dansk Omraade (Landgangsforseg).
- b) Forsvar mod Angreb paa et Modstanderen tilhørende Skib eller Fartøj, der som Følge af Internering, Grundstødning, Havari eller anden lovlige Opholdsarsag opholder sig paa dansk Søterritorium under det danske Mags Beskyttelse.
- c) Forseg paa et passere spærret Farvand. Der omtales kun her neddykkede U-baade og ikke andre Overfladestyrker, altsaa ikke det principielle Spørgsmaal.
- e) Forseg paa et udøve Visitation eller Anholdelse af et dansk eller fremmedt Handelsskib paa dansk Søterritorium Her pointeres stærkt, at det efter forudgaaende Protest med Henvisning til, at man har Ordre til at forhindre

det med Magt, de vil være at forhindre med Magt.

Men hvad betød Spærringsbeslutningen for Flåden ?

Starttændpunktet af 31/7 pålagde Flåden at varetage Danmarks internationale Neutralitetsforpligtigelser i Henhold til i hvert enkelt Tilfælde indhentet Regeringsordre, samt som eneste egentlige Kampopgave, at afværge Angreb paa Danmarks Suverænitet. Spærringsbeslutningen pålagde Flåden en ny Kampopgave, at forsvare Spærringerne. Opgaven laa langt udover de internationale Neutralitetsforpligtigelsers Krav. Den var udelukkende dikteret af egne Interesser, Ønsket om at kunne gennemføre Danmarks Neutralitetspolitik.

Den nye Kampopgave vilde være en vanskelig Opgave, ja egentlig vanskeligere end Forsvarsopgaven. En Angriber vilde efter alt at dømmes ikke i dette Tilfælde være belejret med en stor og sårbar Transport, saaledes som Tilfældet vilde være ved de fleste Angreb paa Danmarks Suverænitet.

Men selv om den danske Regering havde valgt Spærringspolitikken, angiver dog talrige politiske Udtalelser, at andre Løsninger havde været mulige ja endog formaalstjenligere. Man angiver dog ikke hvilke eller hvorledes de skulde være gennemført

Hvilke andre Løsninger var mulige ?

Egentlig kun 2, nemlig at erklære Passagefarvandene for "minebefangte" eller "aabne". Den tredje Løsning at erklære dem for "lukkede", men ikke stille Magtmidler bag Forbudet, maa anses for uønskelig.

Foranstaltninger af Karakteren "minebefangt" vilde formentlig ikke have tilfredsstillet Tyskland, idet Danmark derved ikke hverken politisk eller militært var bleven det Bolverk mod Nord Tyskland ønskede.

At Tyskland i sin Henvendelse kun brugte Udtrykket "spærreret" med Miner, maa ~~oplyses~~ formodes at være gjort for at være sikker paa at kunne faa Danmark til at gaa ind paa Tanken. Tysklands Hensigt fremgaar af Ordet "effektivt" og af de senere Henvendelser om Forsvar for Spærringerne m.m.. Gik Danmark fors

ind paa Tankens principielle Side, vilde Tyskland senere altid kunne fremtvinge yderligere Indrømmelser.

Havde Danmark valgt Standpunktet "aaabne Passagefarvande?" eller afrustet maattet indtage det, havde Tyskland selv maattet etablere Sperringerne, men i saa Fald ikke som de tyske Sperringer nu kom til at ligge. Forholdsordren til den tyske Øverskommanderende i Østersøen fremhævede jo, at Danmarks Neutralitet skulde respekteres, men Sperringerne frem for alt lægges saa virksomt som muligt. Tysklands Sperring af Passagefarvanden havde stillet den tyske Flaade Ansigt til Ansigt med Problemet t Udnyttelsen af Kattegat-Skagerak Stillingen og vilde let have ført til Ændringer af Tysklands Søkrigsførelse i en for Danmark meget farlig Retning.

Selv om Krisepunktet laa ved Krigens Udbrud, dukkede dog i Krigens Løb Planer og Tanker op, der truede Danmarks Neutralitet.

Snart var det første Øjeblikks Nervøsitet og Usikkerhed svundet og hermed og med de oprindelige Planers Stranden og Krigsførelsens Naaen eh Dødpunkt maatte der søges nye Løsninger Alle Muligheder maatte med passende Mellemlum genovervejes.

Tyskland indsaa - endna inden det i Grunden havde erkendt den engelske Søkrigsførelses Form, Fjærnblokaden - og endnu inden den landmilitære Krigsplan var strandet - at de danske Passagefarvande bød paa visse operative Muligheder. Fra Slutningen af August saa Tyskland de danske Passagefarvande under den dobbelte Synsvinkel :

- a) Spærreport mod fjendtlige Indbrud
- b) operativ Udfalds- og Retræteport.

og denne dobbelte Synsvinkel opretholdtes under hele Krigen.

England stod ligeledes overfor en Genovervejelse af Spørgsmaalet om at føre Søkrigen ind i Østersøen. Problemet dukkede med korte Mellemlum op, indtil Rusland brød sammen i Efteraaret 1917. Derefter dukkede det atter op hen mod Krigens Afslutning.

Ved den tyske U-baadskrigs Vækst dukkede samtidig Ønsket om at spærre de danske Passagefarvande frem, særlig efter at Helgolandsbugten ved de engelske Mineudlægninger blev mere og mere uanvendelig som Udbrudsvej for de tyske U-baade.

Sparringsproblemetets nærmere Forløb ?

Efter Danmarks Spærring af Passagefarvandene afgav Tyskland d.8/8 Erklæring om at ville holde sig fuldstændig borte fra de danske Gennemsejlingsfarvande og dansk Højhedsomraade. Samtidig understregede Tyskland dog stærkt, Danmarks Ansvar ved at staa som Vogter af Nøglen til Østersøen og argumenterede Nødvendigheden af Tysklands Sikringsforanstaltninger mod Nord.

Da der i Dagene 23-25/9 opstod Frygt dels for engelske U-baades Indtrængen i Østersøen og dels for en engelsk Flaadestyrkes Forcering af Store Bælt, henvendte Tyskland sig til Danmark og Sverrig med Anmodning om at spærre for Indpassagen af U-baade. Danmark indvilligede i en effektivere Spærring af de danske Gennemsejlingsfarvande, hvorimod begge afviste Anmodningen om Spærring e.l. af Flinterender.

Da der d.24/9 om Aftenen indløb Efterretning om den engelske Flaades Indtrængen i Store Bælt - Meldingen var scm bekend fejlagtig - greb den Øverstkommanderende i Østersøen efter Ær handlinger med Admiralitetet til at udlægge endnu en Minelinie i Langelandsbæltet, og begge Ender kom til at ligge paa dansk Territorium. Som Forberedelse til nye Udlægninger stationeredes fra nu af en tysk Minedamper Syd for Spærringen.

I Foraaret 1915 opstod der i Tyskland nogen Nervøsitet med Hensyn til Danmarks Uddybning af Tolkeløbet. Man frygtede, at engelske U-baade vilde passere ind denne Vej, og man overbeviste sig ved natlige Lodninger og Rekognosceringer om Vanddybden

Efter at "E.13"-Affæren i August 1915 havde vist de nye engelske Bestræbelser for at trænge ind i Østersøen, udlagdes i Slutningen af September en Mine- og Netspærring tæt udenfor dansk Territorium Syd for Saltholm og Anager.

Frygten for engelske U-baades Indtrængen gennem Ørogden

I December meddelte Tyskland, at den tyske Spærring Syd for Saltholm vilde blive udvidet, og forespurgte om det danske Minefelt i Køge Bugt ~~ikke~~ kunde blive udvidet saaledes, at der opnaaedes en bedre Spærring. Danmark afviste imidlertid denne Anmodning. Dernæst pegede Tyskland direkte paa Drogden. For saa vidt muligt at undgaa, at Danmarks Neutralitet kom i Fare ved en Konflikt med Tyskland i Tilfælde af, at der fra engelsk Side vilde blive foretaget et saadant Forsøg, besluttede Flaadens Overkommando at udlægge en armeret Minespærring i Drogden. Samtidig forøgedes de danske Bevogtningsfartøjers Antal, og Færvarvet blev aflyst om Natten med Projektører.

I November 1915 henvendte Sverrig sig om Ændring af Neutralitetsreglerne saaledes, at der principielt nægtedes krigsførende Magters U-baades Adgang til neutralt Territorium. Fra dansk Side mente man imidlertid ikke at kunne slutte sig til denne Tanke.

I August 1916 fremsatte Ententens henværende diplomatisk e Repræsentanter Ønsket om, at Danmark skulde fastsætte nye Regler for krigsførende Magters U-baades Adgang til Territoriet og navnlig Bestemmelser om at ubevæbnede U-baade vilde være at behandle som Krigsskibe.

Danmark afviste denne Henvendelse, idet der henvises til, at man ikke efter den ene krigsførende Parts Opfordring saa sig i Stand til at forandre de Regler, saalænge ikke Erfaringerne havde paavist Nødvendigheden deraf for Beskyttelsen af den danske Stats Interesser.

Under de diplomatiske Forhandlinger i Anledning af Bjerrøgaard-Affæren (d.1/9 1917) henstillede England etter at forbyde U-baades Adgang til Territoriet specielt langs Jyllands Vestkyst

Med den uindskærkede U-baadeskrigs Paabegyndelse i Febr. 1917 voksede for Tyskland Betydningen af at kunne benytte de danske Gennemsejlingsfarvande. Særlig kom dette frem efterhaanden som de engelske Mineudlægninger i Helgolandsbugten gjorde denne Vej uanvendelig som Udfaldsport. En omfattende Minestrygning af Lods- og Eskortetjeneste samt nu og da endog

Ministrygningstjeneste blev paakrævet. Dette maatte drage engelske Stridskræfter til, hvad der ogsaa skete bl.a. i Begyndelsen af November. Sikringstjenesten ved Sundets sydlige Del blev skærpet ved forøget Fartøjsantal samt ved den stadige Tilstedeværelse af et ældre Kampskib ved Køge-Bugt Spærringen.

Sundstyrkens Opgave blev dog ikke rent defensiv. I Maj tilgik der den 3 U-baade, der skulde føre Handelskrig i Skagerak og Kattegat. Dette maatte blive et nyt dragende Moment for engelske Søstridskræfter. Imidlertid trak Trafikken sig hurtig ind paa neutralt Territorium, og i Juli kaldtes U-baadene bort.

Da Tyskland i Oktober 1917 førte sit Angreb paa de baltiske Øer, frygtede man, at dette kunde føre til engelske Angreb. Hvad Foranstaltninger man traf paa tysk Side, foreligger der endnu ikke Oplysninger om. Iøvrikt maatte et Angreb synes vanskeligt at føre. Østersøen var jo fuld af Miner og U-baade, og den tyske Flaade havde Libau som Basis og Rigabugten som Retræteomraade.

Med Ruslands Fald til Jorden ved Slutningen af 1917 maatte Situationen andre sig i væsentlig Grad. Der var nu for England ikke længere noget dragende Moment i Østersøen ud over Flankeangrebet med egne Midler, og dette var ifølge Vurderinger fra 1916 udelukket.

For Tyskland blev U-baadsassistenten den fremtrædende. Minesøgning og Mineoperationer kom til, da England i Begyndelsen af Maj udlagde Miner ved Læsø. Tyskland udlagde straks en Dækningsspærring ved Hertjas Flak. Det sidste var ogsaa et Led i den forøgede Sikringstjeneste man mente paakrævet efter at de engelske Angreb paa Flandernhavnene havde vist den store Vægt England lagde paa at bekampe U-baadskrigen ved at erobre Udbrudsportene. Af direkte Foranstaltninger skal nævnes, at man paa Baggrund heraf oprettede Batterier til Forsvar af den grave de Rende Nordpaa fra Aarøsund. Endvidere henvendte den tyske Gesandt sig med Forespørgsel om Danmark stadig vilde forsvare Spærringerne. Svaret blev, at Danmarks Standpunkt ikke var ændret siden Spærringernes Etablering.

De offensive Overvejelser ?

I Tyskland ser man i Begyndelsen af September 1914 Nærblo-
kedetanken være bristet og afløst af Forestillingen om den stor
Risiko ved Fremstød ud i den aabne Nordsø. Man ser dette bringe
Tenkerne hen paa : at anvende de danske Passagefarvande som Nød
retratevej.

Allerede i Slutningen af September fremhævede Flaadechefen
Betydningen af en hensigtsmæssig Udnyttelse af de indre Linier
dels for Imødegaelse af svære engelske Styrkers Indbrud i Øst-
ersøen og dels for at søge at udnytte Vejen til og fra Nordsøen
gennem Skagerak.

Stærke engelske Fremstød mod Østersøen ansaas ved dette
Tidspunkt ikke for usandsynlige. Standsningen paa Vestfronten o
og de engelske Troppefrigørelser der, opfattedes som, at Eng-
land forberedte et Stød denne Vej.

Flaadechefen pegede paa Nødvendigheden af en Imødegaelse
med den samlede Styrke, samt paa at den rettidige Indgriben
krævede Forhaandsforlægning til Østersøen. Ideen om Østersøen
som det centrale Udgangspunkt for de tyske Flaadeoperationer
skimtes. Tanken kom endnu stærkere frem 1 Aar senere under Adm.
von Pohl.

De egentlige offensive eller operative Overvejelser paape-
gedé, at Helgolandsbugten som eneste Udgangspunkt for alle Ope-
rationer var af endnu ringere Værdi, end man hidtil havde ment.
Stærkt paapegedes den store Betydning ^{militære} Aabningen af endnu en
Retrate- og Udfaldsport til og fra de hjemlige Havne vilde have
Først derved vilde Kieler-Kanalen komme fuldt til sin Ret.

Tanken afvistes af politiske Grunde. Samtidig paapegedes
det af Admiralstaben, at Skageraksom Udfaldsport paa Grund af
de tyske lette Styrkers ringe Kulbeholdning ikke vilde være af
større militær Betydning, saalænge man manglede en Basis Nord
for Bælterne. Politisk spillede Hensynet til Danmark - Frygten
for at faa det som Modstander - en vægtig Rolle. Alt skulde

undgaas, der vilde kunne bringe de neutrale Magter til at slutte sig til Modstandergruppen.

Ved Aarskiftet 1914/15 havde den Anskuelse vundet mere og mere Fodfæste, at den af Tyskland ved Krigens Udbrud antagne Politik, der tilsigtede en fuldstændig Sperring af Sund og Bælter for begge Partier, vanskeliggjorde egen Krigsførelse mere end den aflastede den.

I Begyndelsen af Maj 1915, da U-baadskrigen efter de første Konflikter, atter traadte i Baggrunden, fremsatte den nye Flaadechef atter Forslaget om Passagefarvandenes Aabning. Atter afvistes det af politiske Grunde. Man understregede endog, at Anvendelsen af Lille Belt maatte indskrænkes til meget paakrævede Nødstilfælde. Sundet regnedes derimod som aabent til enhver Tid, siden engelske U-baade havde benyttet det. Her maatte man dog tage i Betragtning, at det kunde fremkalde Angreb paa den svage Sundbevogtning.

Flaadens Bestræbelser efter at aabne Bælterne fortsattes og fik ny Kraft, efter at U-baadskrigen ved England var indskillet i August 1915. I Løbet af Efteraaret opnaaedes Bemyndigelse og foretoges ogsaa enkelte Fremstød med Torpedobaade denne Vej, idet dels Sundet og dels Lille Belt benyttedes.

Tanken levede videre i 1916, men den for Tyskland forværrede Krigssituation øgede de politiske Betænkkeligheder.

Den indgaaende Behandling af Problemet Udnyttelsen af de danske Passagefarvande, Kattegat og Skagerak for Offensiv mod England hæmmedes stadig af, at Tyskland allerede straks efter Krigens Udbrud rettede Blikket mod U-baadskrigen. Stadig blev det denne, der traadte stærkere frem, efter som man indsaa Nødvendigheden af at vende Vaabnene mod England.

U-baadskrigen som Hæmmer paa tysk Flaadeoffensiv mod England blev en Lynafleder for Danmark.

De engelske Overvejelser om Udnyttelse af de danske Passagefarvande genoptoges allerede medio August 1914. England afvi-

ste ikke Muligheden for, at det i et givet Øjeblik vilde kunne tiltvinge sig dette Herredømme enten efter et afgørende Søslag mellem Hovedstyrkerne eller efter en heldig gennemført Spærring af Kieler-Kanalen. I Almindelighed ansees Operationen dog for uhensigtsmæssig, fordi den fremkaldte Spredning af de engelske Styrker, og fordi Styrker maatte afses til Forsvar af Passagefarvandene.

Lord Fishers/ bragte ved sin Tiltræden i November 1914 nyt Liv i Tanken. Han opstillede de 3 Stadier :

Rensing af Oceanerne

Indespærring af den tyske Flaade ~~XXXXXXXXXXXX~~

Indbruddet i Østersøen

Man stod umiddelbart overfor den 2' Stadie, hvad der førte til nye Borkum-Projekter og andre offensive Overvejelser, alt som Led i de storstrategiske Overvejelser om, hvor Flankeoperationen skulde sættes an.

Af særlige Operationer overvejedes Landgang paa den jyske Vestkyst for direkte Angreb paa Kieler-Kanalen. Tanken var urealisabel paa Grund af Mangel paa Tropper, og fordi Helgolandsbugten var en for nær Flankestilling.

Som Forberedelse til Flaadeoffensiven paabegyndtes Bygningen af Lord Fishers Armada, de 612 Skibe.

Dardanelleroperationens Ansettelse i Begyndelsen af 1915 bragte Nord-Flankeoperationen til at træde i Baggrunden.

Ved Slutningen af 1915 bragte Dardaneller-Operationens Svigten i Forbindelse med Ruslands Nederlag og Vaabenmangel atter Problemet frem.

Udfra Frygten for et paa Flaaden støttet tysk afgørende Stød mod Rusland tilskyndede Rusland til Østersøoperationer. England maatte nu mere end tidligere tage Afstand derfra. U-baadefaren var det stadig voksende Skræmmebillede

Ruslands Anmodning Foråret 1916 om Binding af de tyske Styrker til Østersøens vestlige Del, bragte de engelske Operationer mere mod Skagerak end hidtil. En Retning de mere og mere

antog. Med Helgolandsbugtens tiltagende Minebefængthed mindskedes Faren derfra, og samtidig maatte Skogerak-Porten træde i Forgrunden.

Efteraaret 1916 synes der fra dansk Side sonderet med Hensyn til Englands eventuelle Hjælp i Tilfælde af, at Tyskland angreb Danmark. En Fare som ikke synes at have været helt ringe

De engelske militære Overvejelser resulterede i, at det af Hensyn til de maritime Vanskeligheder vilde være nærmest umulig at yde Danmark nogen som helst Understøttelse.

Dette Standpunkt blev uændret under de følgende Tidens Tilskyndelser.

Ved Ruslands Sammenbrud i Efteraaret 1917 hørte den russiske Drægning op. Fra nu af blev de tilskyndende Momenter, det afgørende Stød mod Tyskland set paa Baggrund af Ønsket om at omgaa Vestfrontens uhyre Stilling. Borkum-Projekter og Østersø-Operationer overvejedes. Adm. Keyes udarbejdede Planer for begge Dele og mente, at de vilde kunne gennemføres, men de øvrige sagkyndige holdt igen. Øget Betydning fik Passagefarvandene ved at de efterhaanden var de tyske U-baades Hovedudbrudsvej.

Betragter man disse Tanker om en operativ Udnyttelse af de danske Passagefarvande, er det klart, at det for England vilde blive militært meget vanskeligt at gennemføre dem med Held, og at der yderligere kom den politiske Vanskelighed, at England ikke vilde kunne foretage Operationen uden i udstrakt Grad at maatte benytte dansk Territorium.

At Dardaneller-Operationen kunde være blven en Østersøoperationer vel ikke udelukket, selv om det maa anses for lidet sandsynligt. U-baads- og Minefaren gør jo Expeditioner over sig til meget vanskelige Opgaver, særlig naar Modstanderen som i dette Tilfælde Tyskland besad nærliggende Flankestilling.

Adm. Scheer udtaler (Pag.53) : Vilde den engelske Flaade føre Krigen ind i Østersøen, saa opfyldtes derved de i den tyske Operationsbefaling opstillede Forudsætninger (gunstig Lej-

lighed til Angreb) sig paa simpleste Maade ".

Hvilken reel Risiko for Danmark de tyske Taker bar i sig
er et taaget Spørgsmaal.

Principielt vilde ved en tysk Beherskelse af Skagerak-Porten Forholdet blive det, at England vilde staa overfor 2 hinanden flankerende Udfaldsporte.

Hvilken Trusel fra England lurede der fra disse 2 Porte,?

Fra Helgolandsbugten var Afstandene til Englands Østkyst stærkt tiltagende nordefter. Tyske Operationer mod den sydlige Del af Østkysten blev derved særlig sandsynlige. Størst Afstand til Blockadelinien Shetland-Norge. Ved alle Operationer og specielt mod Nord havde de engelske Østkyststyrker m.m. gode Muligheder for at skyde sig ind paa den tyske Retratelinie.

Fra Skagerak vilde Afstanden meget nær være lige stor til ethvert Punkt af den engelske Østkyst mellem Fair I. og Yarmouth. Afstanden vilde være den samme fra Hirtshals til England som fra Helgolandsbugten til Firth of Forth.

Afstandsoversigt.

Til	Fra Helgoland	Thyrborøn	Hirtshals
Number	290 Sml.	325 Sml.	350 Sml.
Firth of Forth	395	360	390
Pentland Firth	480	385	380
Fair I.	480	370	350
Norge-Shetland	350	195	180

Kiel Fornæs : ca. 145 Sml.

" -Skagen : " 220 "

Skagen-Sverrig: 30

Skagen-Hirtshals: " 90 "

Hirtshals-Norge : " 60 "

Ems - Amrum : " 70 "

Skagerak-Stillingsens fundamentale Punkt vilde blive, at Afstanden til Shetland-Norge vilde være væsentlig mindre , 18 0

For Tyskland vilde de 2 Porte vel betyde en Styrkesprednin-
men med Hovedudgangsstilling fra Østersøen vilde der principi-
elt være Mulighed for en ret hurtig Forlægning af Styrkerne mod
Nord, Vest eller Øst. Yderligere laa de 2 Porte ikke længere
fra hinanden, end at en Forening i Løbet af fea Timer vilde
være mulig%.

Helgoland- Horns Rev : ca.95 Sml.

Horns Rev -Hirtshals : " 100 Sml.

Der vilde kunne dannes et samlet Udgangsomraade Norge-Hel-
goland. Jyllands Vestkyst vilde dække mod Øst. Luftrekognosce-
ring, Torpedobaadsfremstød og U-baadsposteringer, ja Minefelter
til taktisk Brug herfra eller herudfor vilde være ikke alene af
stærk defensiv Betydning, men ogsaa en saa betydelig offensiv
Hjælp, at det formentlig vilde være en Besættelse værd.

En fuldstændig Udnyttelse af de tilstedeværende Operations
muligheder vilde imidlertid kræve en kraftig taktisk Udbygning
af Stillingen. Helst skulde Udbygningen naa helt frem til Lini-
en Hirtshals-Norge, men af stor Betydning vilde Stillinger som
Anholt-Læsø eller Aarhus Bugt være.

Af væsentlig Betydning vilde det endvidere være, om de let-
te Styrker vilde kunne benytte sig af Thyborøn-Stillingen. Herfra
vilde U-baade og Torpedobaade lettest kunne dirigeres ind paa
engelske Styrkers Retrætelinie. Herfra og fra Ringkøbing Fjord
vilde Luftskibe og Luftfartøjer have fremragende Mulighed for
at foretage nødvendig Rekognoscering i det Omraade , som man
ikke kunde naa fra Helgolandsbugten, nemlig det vigtige engel-
ske Opmarchomraade ved Fiskebankerne, et Omraade som den engel-
ske Flaade ikke i væsentlig Grad vilde kunne ændre.

For Tysklands fulde Udnyttelse af de indre Linier for en
offensiv Krigsførelse mod England vilde det være absolut paa-
krævet, at have fuld Kontrol med danske Efterretningskilder,
hvad der vilde betyde, at hele det danske Territorium maatte
underkastes tysk Kontrol. Man errindre i denne Forbindelse En-
tentens Kontrol med Grøkenland etableret i 1916.

have staaet efter Krigen.

Vil det være lige saa formaalstjenligt eller endog formaal
tjenligere for Danmarks Stilling at bøje sig uden Sverdslag, ja
endog afruste paa Forhaand, end med rimelige Sverdslag at unde-
støtte den danske Neutralitetsvillies Realitet.